

**ЦЕРКВА ПАРАСКЕВИ – МУЧЕНИЦІ,
(1815р.), с. Морочне**

ПАРАСКЕВСЬКА ЦЕРКВА

Параскевська церква села Морочне побудована в 1815 році на кошти поміщика Терлецького. По штату, у ній були священик та псаломщик. Закріплено за церквою 184 десятини 2219 кв. сажнів, що приносить в середньому по 2 рублі доходу із десятини у рік. Приписні до церкви є дві – у с. Сенчицях та с. Вулька (нині Новорічиця). Копії із метричних книг зберігаються із 1737 року. Церковних шкіл при церкві немає, але є чотири народні училища – в Морочному, Сенчицях, Дубчицях, Вульці-Річицькій. Настоятелем є священик Аксентій Антонович Малевич 1856 р.н. із міста Каленковичі Речицького повіту (Білорусь), котрий закінчив у 1884 р. Мінську духовну семінарію. Псаломщик Олексій Варфоломійович 1880 р.н. із с. Хоревичі Ігуменського повіту Мінської губернії. Настоятель отримує у рік від казни 391 р. 68 копійок та 54 рублі і 17 копійок кружечного доходу. Псаломщик – 117 руб 48 копійок від казни та 18 руб. 25 копійок кружечного доходу. До приходу належать села Вулька-Річицька, Морочно, Осова, Дубчиці, Сенчиці, у котрих проживає 1284 чоловіки та 1296 жінок. Із них духовного стану – 18, дворян – 40, міщан – 39 та селян 2358. крім того, проживає євреїв – 80 чоловік, римо-католиків – 48.

За кліровими відомостями 1914 року.

Полісся. – 2006. - №49 / 8 грудня.

ХРАМ СВЯТОЇ ПАРАСКЕВИ **с. Морочне**

Храм Святої Параскеви у с. Морочно побудований у 1815 році на пожертвування навколишніх жителів та завдяки щедрій допомозі місцевого поміщика Терлецького, про що свідчать записи в збережених клірових відомостях за 1914 і 1936 рр. Церква дерев'яна, без купола, з дахом під стріху, з двома баштами при вході, увінчаними куполами із хрестами. Поряд розташована дзвіниця з трьома дзвонами

Зарічненський район // Рівненщина туристична:
Путівник. – К.: Світ Успіху, 2007. – с. 138

ХРАМ СВЯТОЇ МУЧЕНИЦІ ПАРАСКЕВИ (с. Морочне)

Перша писемна згадка про Морочне відноситься до 1511 року. Ця відомість подана в енциклопедичній праці «Історія міст і сіл УРСР. Рівненська область», виданій в 1973 році. Але підтвердження цієї дати іншими документами так і не судилося знайти. Натомість в «Писцовой книге Пинского и Клейкого княжества, составленной пинским старостой Станіславом Хвельчевским в 1552 – 1555 гг.» село згадується 1555 роком. У шістнадцятому столітті належало воно Київським шляхтичам Романовичам. Останнім представником цього роду, відомим історичній науці був Київський полковий писар Петро Іванович Романович (1672 рік). Цікавим є те, що нині у Морочному є жителі, які носять прізвище Домановський, і це прізвище в інших селах регіону не зустрічається! Виникає питання – чи не є ці люди прямими нащадками колись славних володарів цього села? Можливо кропіткими пошуками цю гіпотезу буде доведено. Але на це потрібен час!

Нині ж головною історичною окрасою села є унікальна по своїй архітектурній композиції будівля – храм Святої Великомучениці Параскеви. Місцеві жителі, з метою надання величі своїй святині, стверджують, що їй більше ніж п'ятсот років. Чисельні історичні, церковні відомості й документи називають іншу дату будівництва церкви – 1815 рік. Більш того відомо й про головного будівничого, чийм коштом була церква збудована, - це місцевий поміщик Терлецький. Безумовно зважаючи на те, що село мало важливе значення у XVI – XVII століттях, можна стверджувати, що в ньому й до цього був православний храм. Але нинішня церква є наступницею попередніх і через те, що будівельний матеріал – дерево, через

вогкість повітря на Поліссі, а також через численні підтоплення, які можуть траплятися кілька разів на рік, не є таким довговічним, щоб в цілісності зберегти добротною будівлю більше ніж п'ять століть. Цілком вірогідно, що збудований на початку ХІХ ст. храм відобразив у собі конструктивні елементи свого попередника, повторюючи його риси, тип, та стиль. Для цього й розглянемо архітектурну композиційність будівлі.

Будівля храму має у довжину 17 метрів, ширина – 8, а висота двох веж з куполами до підніжжя хрестів становить 16 метрів. Складена з дуже міцних соснових колод, церковна споруда з зовнішнього боку оббита дошками й пофарбована в синій колір. Відмінністю цієї будівлі від традиційного хатнього храмового будівництва поприп'ятського Полісся є присутність двох спарених веж над вхідною західною частиною. Вони немов дві свічі підносять до верху хрести – символи християнської віри. Вежі дуже часто зустрічаються не тільки у сакральних, але й на світських будівлях Європи. Своїм походженням на думку вже згадуваного архітектора, дослідника дерев'яного зодчества України Сергія Верговського, вони відносяться до глибокої давнини. Коли ще не було зрубів, а всі будівлі і храми в тому числі, будувались каркасними. Але й тоді вони були дуже світоподібними – шатровими, центричними. Вежі у Морочнівському храмі зроблені не каркасно, а в зруб, причому збережена пропорція, у співвідношенні ширини стін, і ширини підбанника.

Іншою особливістю храму є дах на кроквах, що у східній частині заокруглюється. Власне це і є відповідність хатньому храмобудівництву, характерному для Полісся. Вівтар храму завершується п'ятигранчатим заокругленням і поділений із розглянутими вище апсидами храмів у Вичівці і Муравині. Вхід до храму проходить через просторий прямокутний у композиційному плані, під двосхилим дахом бабинцем, котрий прибудований до будівлі дещо пізніше. Цікаво, що бабинець збудовано каркасно, на стовпах – опорах і оббито із двох сторін дошками. Невідомо чи це робилось через нестачу будівельного

матеріалу, чи у цьому простежується світоглядна життєва прадавня традиція. Скоріш за все із –за першого.

Верх храму укріплено на поперечних сволоках, які розташовані один від одного за 2 метри, і на них укріплені крокви. Підбита до сволок стеля, заокруглена біля стін, і у внутрішньому спогляданні, відображає небесну сферу. Це є особлива відмінність від стель подібних вже розглянутим вище хатніх храмів, де вони - підвісні до сволок.

І все ж, якби не проглядались народні, місцеві традиції в архітектурі будівлі, можна помітити, що вона в собі являє багато спорідненого не лише з подібними храмами Полісся, але й несе характерні риси прозахідного католицького напрямку. Що можна характеризувати не періодом будівництва храму, коли ще на Поліссі мала значний вплив греко – католицька церква. Наприклад, нині подібні храми зустрічаються на Закарпатті, Бойківщині і інших регіонах України, де пануючою конфесією є саме католицька. Параскевський храм у Морочному зводився кращими народними умільцями того часу, в нього вони вклали найкращі форми й конструктивні елементи своєї майстерності, і все ж їхня творчість відобразила елементи панівної на той час церкви, яка була схильна до західного готизму – греко–католицька конфесія. І це незаперечно впадає в вічі кожному, хто хоч частково розуміється в храмовбудівній архітектурній стилістиці. Інша річ, що храм села Морочне так поєднав у собі два напрямки- поліського хатнього типу і типу прозахідної готики, що перевагу будь – якому із них надати тяжко. І в цьому є найбільша особливість і загадковість цієї будівлі.

Поряд із храмом збудовано двоярусну під чотирисхилим дахом дзвіницю. Стіни в ній складені у зруб тільки у першому ярусі, далі вони складені через вдовбані кутові каркасні стовпи, другий же ярус дзвіниці роблять шатровим, який вінчається поперечними балками – сволоками (на них підвішені дзвони) і дахом, опертим на «стовп – король », другий ярус займає приблизно 1/3 висоти першого. Порівнюючи розглянуті вище архаїчні композиційні елементи сакрального будівництва

Полісся, можна стверджувати, що дзвіниця храмового комплексу села Морочне зберегла в собі ті конструкції і форми, що мають своє походження у народній традиції ще із давніх століть. Як ото шатровий каркасний верх, чотирихилий дах, опертий на «король» і zarazом елемент зрубної будівлі із врізаними вічками й дверима, що відповідає пізнішому часу в будівельній традиції Полісся. Це свідчить про те, що в народній уяві, будівельні і не тільки традиції зберігались та принаймні і нині зберігаються протягом цілих століть, а то й тисячоліть.

Пересічному жителю Полісся, наявність у його населеному пункті дерев'яної церкви, або ж іншої сакральної будівлі, може нічого не свідчити в ідейному плані. Але варто тільки більш прискіпливо придивитись до їхніх форм, конструкції, як можна про себе зробити деякі висновки, що носять культурологічний відтінок. В цьому порівнянні комплекс храму Святої Параскеви, а це сама будівля церкви, дзвіниця, церковний цвинтар, що знаходиться на узвишші неподалік річечки Ножик - притоки Прип'яті, несе у собі замилювання і дивовижну архітектурну красу, через що й виникає захоплення майстерністю його будівничих. Тут тільки залишається дякувати Богу, за збережену цілісність цієї сакральної монументальності й краси, і вірити в те, що простоять ці храмові споруди не одне століття, доносячи до наступних поколінь велич минулих віків.

П. Дубінець - священник, краєзнавець

СВЯТИНЯ, ЩО ВІКАМИ СТОЇТЬ НА ПОЛІССІ

(КОРОТКИЙ ОПИС ПАРАСКЕВСЬКОЇ ЦЕРКВИ
С. МОРОЧНЕ)

В історії розвитку народної культури великого значення надається пам'яткам архітектури, зокрема культовим. Архітектура України — явище самобутнє і досить яскраве, пов'язане з формуванням історичного та художнього обличчя поселень. Особливості української монументальної архітектури привертають увагу вчених і мистецтвознавців багатьох країн. Мистецька спадщина минулого входить до скарбниці найцінніших надбань нашого народу і є підвалиною, на якій повинна будуватись мистецька культура сьогодення.

У книгах про дерев'яну архітектуру України йде мова, головним чином, про церкви. Це можна пояснити тим, що інших архаїчних споруд майже не збереглося. Дійсно, найкраще збереглися пам'ятки церковного будівництва, тому що їх будували з кращого дерева, переважно дуба, ставили ізольовано, в оточенні дерев, щоб захистити від вогню. Це були важливі громадські споруди, будівництво яких коштувало дуже дорого, і вони дбайливо оберігались [1]. Із прийняттям християнства на Київській Русі, із славного Києва стала розповсюджуватись Віра Христова по всій землі. Дійшла вона й до нашого глибокого Полісся. Разом із принесеним словом Божим, почали поставати й храми — місця, де люди мали змогу поділяти свою душу з Богом в молитві, вірі й любові. Не всі вони збереглись до наших днів - одні знищили пожежі, інші — війни.

Храм у с.Морочне освячено в честь Святої Великомучениці Параскеви. Він зберіг свою первозданну красу, в якій постав на початку ХІХ ст., а точніше - у 1815р., на кошти прихожан і з великою допомогою щедрого мецената - місцевого поміщика Терлецького. Зроблена будівля з найдоступнішого на той час на

Поліссі матеріалу - дерева, має довжину 17 метрів, ширину - 8 метрів, висота двох веж з куполами до підніжжя хрестів — 16 метрів. Складена з дуже міцних соснових колод, церква з зовнішнього боку оббита дошками й пофарбована в синій колір.

Архітектурний стиль запозичений в уніатів. Свідченням цього є відсутність у центральній частині церкви купола і наявність двох веж над вхідною частиною без отворів для дзвіниці, котра стоїть окремо. Вівтарною частиною храм повернутий на схід. Він займає майже 1/3 площі храму, чітко виражений, без купола, але з хрестом на цоколі. Дах храму зроблено на зразок стріхи, з заокругленням у східній частині й фронтом у західній поміж двох веж. Крита церква гонтою, зверху — бляхою. Вежі західної частини увінчані цибулинами і хрестами з півмісяцем на кінцях.

Те, що храм критий похило, немов стріхою, може свідчити про те, що характерною рисою покриття будівель поліщуків була саме така стріха. На думку дослідників, це є давнє поєднання дохристиянської віри нашого народу із християнством.

У шести метрах від самого храму на захід знаходиться дзвіниця, яка за всіма даними, була збудована дещо пізніше, тому що будівельний матеріал відрізняється по якості від того, з якого збудована церква. Зовнішній стиль як самого храму, так і дзвіниці простий і відповідає архітектурі того часу (порівняймо з католицьким костелом у місті Пінськ). Місцеві майстри використали при будівництві все те, що бачили серед інших церков. Невідомо, чи керував будівництвом якийсь архітектор, та, можливо, у зв'язку з тим, що відстань від Пінська до Морочного була невеликою, можна припустити, що консультацію з питань будівництва все-таки надавав спеціаліст із Пінська.

Церква збудована без жодного цвяха. Із південної і північної частин є по три вікна: два освітлюють вівтар, інші (спарені) - середню частину храму. Під цоколем вівтаря розміщене заокруглене вікно, яке гармонійно вписується в оздоблення Горнього місця. Дверей у храмі троє: парадні широкі - із заходу,

щоденні -з півночі, розміщені в бабинці. Побутові ведуть прямо в пономарку з півдня. До вівтарної частини з півдня і півночі прибудовані невеликі ризниця та пономарка з віконечками, до котрої недавно прибудована кочегарка разом із паровим опаленням. Церква стоїть на дубових палях, які з часом підгнили, і під час останнього ремонту були підкріплені цементним розчином. Спочатку церква була огорожена дилем, пізніше - дерев'яним штахетником, нині — металевим парканом.

Дзвіниця дерев'яна, двоповерхова. На першому поверсі розташована хрестильна кімната та хід наверх, де й знаходяться дзвони, на яких є дарчий напис: «Сей колокол пожертвован в Морочновскую церковь императором всея Руси Олександром І.1818 год». Із чотирьох сторін є вікна з віконницями, які відкриваються коли дзвонять. Висота самої дзвіниці порівняно невелика, усього шість метрів, тому дзвін чути не дуже далеко. Дзвіниця має три дзвони вагою в шістнадцять, сорок вісім і шістдесят чотири кілограми, останній дзвін — не діючий.

Внутрішнє оздоблення церкви, як для Полісся, є багатим, хоча за документальними джерелами церква була убогою, з одноярусним іконостасом. Нині бачимо розкішний триярусний позолочений іконостас, з іконами й різьбленням доволі майстерної роботи. Ікони писані на полотні й дереві, деякі з них мають мистецьку та історичну цінність. Оригінальним оздобленням і різьбленням виділяються царські ворота. Це вказує на те, що в той час, коли будувалась і прикрашалась церква, над її благоустроєм працювали кращі майстри, руками яких, мабуть, звівся православний храм не тільки в Морочному, але й в інших селах нашого Полісся. Жаль, що історія цю красу не повністю зберегла до наших днів.

Велику майнову й історичну цінність має ряд давніх ікон, розміщених як на іконостасі, так й окремо, в рамках. Серед них ікони «Чудотворця Миколая», «Олександра Невського» й інших святих. Окремо варто виділити ікону «Параскеви Мучениці» біля правого клиросу. Вона писана на двох дошках, котрі з'єднані між собою, і за стилем написання відрізняється від

інших. Варто згадати ікону «Різдва Божої Матері», що знаходиться на хорах у західній верхній частині церкви. Вона немов показує нам просту поліську сім'ю. Дивлячись на неї, можна зробити припущення, що автором ікони є місцевий майстер. Зберігаються в церкві й дві святині, що вказують на католицьку віру. Перша з них - розіп'яття Ісуса Христа. Напис на ньому виконаний латинською мовою (INRI), а сама фігура Спасителя не написана, а вирізблена з дерева, що не характерно для православ'я. Інша святиня — ікона Божої матері в переносному кіюті. Богородиця зображена без немовляти, з молитовно складеними руками, над головою увінчана срібною короною. Це вказує на те, що цей образ був дуже шанований в католицькій церкві. Для нас це є підтвердженням взаємозв'язку Параскевської церкви з католицизмом. Необхідно згадати про те, що на початку ХІХ ст. переважна більшість сільських церков були уніатськими. Вік цих святинь порівняно невеликий, можливо 100-200 років, але те, що вони вбереглись від масового пограбування під час атеїстичного наступу, збільшує їх цінність, адже дуже мало залишилось у наш час ікон з часу післяунійного відродження церкви. За всіма даними, згадувані ікони є оригінальними творами талановитих художників ХVІІІ-ХІХ ст., а, можливо, й більш раннього часу.

Сучасні традиції іконопису можна побачити в настінному розписі, іконах майстрів ХХ ст. Майстерно виконані (з позолотою) аналої, кіюти, фігури «Воскресіння», надають внутрішньому інтер'єру церкви ошатного вигляду, а для віруючих створюють молитовний настрій. У всьому відчувається бережлива опіка прихожан благоустроєм своєї церкви, яка передавалась із покоління в покоління. Варто згадати про позолочення іконостасу після того, як було дозволено будувати й реставрувати культові споруди. Опукне панікадило доволі гарної роботи, на 18 підсвічників, завершує внутрішнє оздоблення церкви. Воно підвішене в середній частині храму разом із підсвічниками.

Храмовий розпис відображає поєднання земного життя церкви і небесного царства. На стелі, на всю величину

центральної частини храму зображено на фоні синього неба Бога Отця, тримаючого на руках Бога Сина в вигляді немовляти з розпростертими руками, які символізують, що весь світ охоплений Божою величчю. В обрамленні цього дійства зображені ангели, котрі невидимо наповнюють весь простір творіння Божого, і є слугами небесного царства. На південній і північній стінах храму зображено на картинах деякі Євангелійські події з земного життя Ісуса Христа. Великі святі православної церкви: князь Володимир, котрий запровадив християнство на нашій землі; княгиня Ольга — перша знатна християнка на землі Руській; молитовні світильники і заступники перед Богом - Серафим Саровський та Іов Почаївський також зображені на стінах храму.

Дві металеві й чотири полотняні хоругви з зображенням Воскресіння Ісуса Христа, євангельських подій і найбільш шанованих святих під час хресних ходів символізують прапор перемоги християнства над силами зла. Дійсно, з приходом Христа Спасителя на землю, з щирою вірою людей у спасіння через Сина Божого, влада сатани над людьми й світом, була знищена. Уважно приглядаючись до древніх ікон в Успенському соборі Почаївської лаври, можна помітити, що ікона Божої Матері на іконостасі з лівого боку від царських воріт головного собору лаври, схожа на ікону з церкви в с.Морочне, що, можливо, вказує на великий вплив Почаївської лаври та взагалі монастирів на церковне життя православних віруючих.

Марія ТИШКОВЕЦЬ

(с. Мутвиця Зарічненського району)

Західне Полісся. Історія та культура.

Вип. II. – Рівне, 2006. –с.92-95